

Ester Krenická, *Gréckokatolícka cirkev po roku 1968: medzi tradíciou a modernitou* (Praha: diplomová práce, FHS UK, Orální historie – soudobé dějiny, 2024)

POSUDEK VEDOUCÍHO

PhDr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.

Diplomová práce Ester Krenické se zaměřuje na aktérskou perspektivu vývoje řeckokatolické církve po jejím obnovení v roce 1968, a to v kontextu normalizačního režimu v Československu. Práce osciluje mezi touto aktérskou perspektivou a širšími historicko-sociálními vývojovými procesy a fenomény, přičemž se hlásí k post-positivistickému paradigmatu orální historie (PPOH), který „kladie dôraz na subjektivitu pamäte a spomienky ovplyvnené sociálnymi a kultúrnymi kontextmi“ (str. 6).

Od počátku autorka projevuje dobrou znalost současného stavu poznání problematiky, které v mnoha ohledech věru není ideální. Kromě spíše klasických událostních dějin, soustřeďujících se na nejhorší represe totalitního režimu vůči církvím v první polovině 50. let, jsou historie řeckokatolické církve poznamenány jejím výrazně menšinovým statutem. Její dějiny jsou v českém prostředí částečně zpracovány v kontextu problematiky tajné církve a společenství Koinótes, přičemž v publikačně významně bohatším slovenském prostředí naprosto dominují texty řeckokatolických duchovních a teologů, které jsou povětšinou konzervativního charakteru a zhusta nepředstavují texty, které by snesly odborná akademická kritéria, jak autorka správně reflektuje. Zde zcela dominují autoři spjatí s Univerzitou Pavla Jozefa Šafárika v Prešově, která má vlastní Řeckokatolickou teologickou fakultu. Výchozí situace autorky tak nebyla příliš snadná.

Diplomová práce je otevřena kapitolou o kulturně-historickém kontextu obnovení řeckokatolické církve v roce 1968, která je precizně zpracována na základě dostupné odborné literatury, a to včetně dobových konfliktních vztahů s pravoslavnou církví a reflexe represivní církevní politiky normalizačního československého režimu. Postupně text nabývá výkladu spíše událostních dějin, věnujících se velmi detailně jednotlivým (většinou kulturním) aspektům působení řeckokatolické církve – po obnovení církve to je vliv helsinského procesu, zvolení Jana Pavla II. hlavou katolické církve apod. Zejména postavě Jana Pavla II. je zde věnován velmi rozsáhlý prostor, podle mého soudu až zbytečně a jeho působení není analyticky přímo spojováno se zkoumanou problematikou.

Autorka reflektuje svoji vlastní náboženskou identitu, která ji umožnila snazší přístup k narátorům, ale podle následně se projevuje v textu práce z mého úhlu pohledu nadměrně popisnou rovinou a ústřední výzkumný problém, tedy aktérská historická subjektivita, zvláště v kontrastu tradice a modernity, svářící se v církvi po II. vatikánském koncilu a obnovení působení v roce 1968, v práci poněkud ustupuje do pozadí. Teoreticko-metodologická reflexe je přitom velmi dobrá a autorka si uvědomuje nejrůznější metodologické problémy, počínaje hledáním gatekeepera, schopného pomoci s proniknutím do vcelku uzavřené komunity. Pozitivně hodnotím také její vyspělé opuštění v českém

prostředí běžné snahy zkonstruovat „vzorek“ v OH a soustředění se na zachycení daného pole historických subjektivit (str. 48). Navzdory všem obtížím se autorce podařilo získat šest narátorů a narátorek, z čehož byly tři ženy: všichni poskytující skutečně široké subjektivní pole: od bohoslovce, přes vědeckého pracovníka až po vedoucí církevního pěveckého sboru i řadové věřící. Rozhovory nebyly jednoduché, často se objevovaly tendence rodinných příslušníků „přidat se“ k natáčení a autorka všechny tyto obtíže podrobně reflektuje.

Samotná interpretační část práce je uspořádána klasicky podle PPOH paradigmatu nikoli diachronicky nebo tematicky, ale podle nejvýznamnějších kulturních obsahů a forem, které se objevily v narativech. Autorka tak začíná v patriarchálním prostředí křesťanské církve vcelku předpokládaným konceptem „Otce“, přítomným na řadě rovin a mj. zajišťujících silnou vazbu na otce jako „hlavy rodiny“ (str. 52), prosazující téměř automaticky náboženskou výchovu. Zjištění, že v subjektivitách narátorů je přítomná velmi silná patriarchální rovina může na jednu stranu působit až banálně, ale na stranu druhou je podáno věcným analytickým způsobem s naprostým minimem hodnotových výrazů, což je v kontextu prací o řeckokatolické církvi v zásadě unikátní.

Analyzované narativy prozrazují vcelku bezproblémovou akulturaci a přinášejí interpretaci v tom smyslu, že „přežítí“ a udržování tradic v řeckokatolické církvi bylo na aktérské rovině velmi silně závislé na konkrétních vazbách dané rodiny na církevní hierarchii, primárně jestli se jednalo o tzv. kněžské či nekněžské rodiny. Pozitivně v tomto smyslu hodnotím analytické úvahy autorky (str. 59 ad.) o tom, že v takových případech je z narativů patrné, že se narátoři vlastně ani nikdy „nezamýšleli.. nad inými možnými alternativami či rámci uchopenia a vnímania sveta.“ (str. 59). Odpověď na polaritu mezi tradicí a modernitou v případě zpovídaných narátorů nese významy jednoznačně ve prospěch tradice. Reprezentace jakýchkoli modernistických významů v narativech v podstatě neexistují a autorka si například dobře povšimla shodné a časté náboženské frazeologie v narativech. Zatímco narátoři z řad běžných věřících zdůrazňovali zejména určující a neproblematizovaný vliv tradice ve svých subjektivitách, narátoři z řad duchovních naopak jako hlavní kulturní obsah používali koncept „vlastního boje.“ (str. 60), například v kontextu šíření samizdatové literatury.

Autorka tak přináší závěr, že v případě řeckokatolické církve lze z aktérské perspektivy vidět její existenci během tzv. normalizace jako primárně vedenou maximálně opatrným způsobem, s cílem nezvrátit v roce 1968 proběhlou opětovnou legalizaci a snahou se pomocí soustředění na rodinný náboženský život vyhnout větším konfliktům s vládnoucí mocí. Očekávaná „modernita“ je reprezentována v naprosto minimální míře.

Práce podle mého soudu splňuje nároky, kladené na diplomovou práci v oboru Orální historie – soudobé dějiny a s kritickou výhradou vůči určité vyšší míře popisnosti na úkor interpretativní práce s narativy ji **doporučuji k obhajobě** a navrhuji **hodnotit mezi stupni velmi dobře (2) a výborně (1)** v závislosti na výkonu autorky během obhajoby.

V Praze, 22. 8. 2024

PhDr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.